МОТИВИ

КЪМ ПРОЕКТА НА НАРЕДБА ЗА РЕГИСТЪРА НА АРБИТРАЖИТЕ

1. Причини, които налагат приемането на проекта на наредбата

Със Закона за изменение и допълнение на Закона за международния търговски арбитраж, приет от Народното събрание на 24 юли 2025 г. и обнародван в „Държавен вестник“, бр. 63 от 1 август 2025 г. (ЗИД ЗМТА), бяха въведени съществени изменения в правната уредба на дейността на арбитража в Република България. Законодателните промени бяха в отговор на установените случаи на злоупотреба с арбитражни решения за осъждане на физически и юридически лица въз основа на неистински документи, безконтролното създаване на арбитражи и ограничените възможности за отмяна на арбитражното решение и административен контрол върху дейността на арбитражите, които създават благоприятна среда за противоправна дейност. Реформата засяга условията и реда за осъществяване на арбитраж на територията на Република България, вкл. вътрешен арбитраж, с оглед на което са променени наименованието и предмета на уредба в Закона за арбитража.

Законодателните промени са насочени към укрепване на правната сигурност и доверието в правораздаването, провеждано от арбитраж на територията на Република България, както и подобряване на бизнес средата в Република България, чрез създаване на условия за бързо и ефективно разрешаване на търговски спорове от арбитражи, които се ползват от добра репутация и обществено доверие. Укрепването на доверието в правораздаването от арбитража има пряко отношение към изпълнението на основни приоритети в управлението на страната и в частност – в сектор „Правосъдие“ съгласно Програмата за управление на Република България за периода 2025 г. - 2029 г., приета с Решение № 91 на Министерския съвет 24 февруари 2025 г.

За укрепване на правната сигурност и доверието в арбитража в чл. 4 от Закона за арбитража (ЗА) е предвидено, че постоянна арбитражна институция със седалище в Република България може да извършва дейност, ако е вписана в Регистъра на арбитражите. Законът въвежда определени изисквания за вписване в регистъра. В Регистъра подлежат на вписване и производствата, провеждани на територията на Република България от чуждестранна арбитражна институция, както и от арбитраж, установен за решаване на определен международен спор.

Съгласно изискванията на чл. 6а от ЗА, Регистърът на арбитражите е структурирана база данни в електронна форма. Регистърът се води и поддържа от Министерството на правосъдието. В Регистъра се води електронна партида за всяка вписана арбитражна институция със седалище в Република България, както и за всяко производство, образувано пред арбитраж за решаване на определен международен търговски спор или от чуждестранна арбитражна институция. С оглед защита на поверителната информация, предмет на разглеждане в арбитражните производства, законът предвижда само част от информацията в регистъра да бъде публично достъпна, а именно данните относно арбитражните институции и имената и професиите на арбитрите към тях. Останалите данни и документи в Регистъра са достъпни само за министъра на правосъдието, за лицата, на които е възложил воденето на Регистъра и за Инспектората към министъра на правосъдието по Закона за съдебната власт и за съда.

Законът за арбитража урежда съществените изисквания относно подлежащите на вписване обстоятелства за арбитражните институции и за арбитражните производства, , както и правила за подаване на заявления и вписвания. В чл. 6а, ал. 6 ЗА са посочени

услугите, които се предоставят от Регистъра на арбитражите по електронен път, като услугите по чл. 6а, ал. 6, т. 4 - 6 ЗА може да бъдат заявени и писмено.

2. Правна уредба в проекта на Наредба за Регистъра на арбитражите

На основание и в изпълнение на чл. 6а, ал. 5 ЗА, Министерството на правосъдието предлага проект на наредба, която урежда условията и реда за водене, достъп и съхраняване на Регистъра на арбитражите. В съответствие с чл. 6в, ал. 5 ЗА, проектът на наредба урежда също документите, които се прилагат към заявлението за вписване, образците на декларации и други документи, необходими за вписването в Регистъра на арбитражите.

Проектът на Наредбата съобразява приложимите изисквания на Закона за електронното управление и подзаконовите нормативни актове по прилагането му, с оглед на факта, че Регистърът на арбитражите се води в електронна форма. Като такъв, регистърът следва да бъде доверен автентичен източник на данни, както и да осигурява възможност за предоставяне на електронни административни услуги.

Съдържанието и структурата на проекта на нормативния акт са съобразени с изискванията на Закона за нормативните актове (ЗНА) и Указ № 883 от 1974 г. за прилагане на Закона за нормативните актове (обн, ДВ, бр. 39 от 1974 г.). Основните разпоредби са структурирани в глава първа „Общи положения“, глава втора „Заявления за вписване“, глава трета „Разглеждане и произнасяне по заявлението“, глава четвърта „-„Достъп и съхраняване на регистъра““.

В глава първа „Общи положения“ са уредени основните правила във връзка с предмета на регулиране – съдържание на регистъра, постъпваща информация и възможност за предоставяне на електронни административни услуги.

Условията и редът за водене на регистъра са подробно уредени в глава втора „Заявления за вписване“ и в глава трета „Разглеждане и произнасяне по заявлението“. Правилата относно заявленията за вписване в Регистъра на арбитражите, включително тяхното съдържание, необходимите приложения и образци на декларации, са уредени в отделни раздели съобразно вида на обстоятелството, подлежащо на вписване. В глава трета се съдържат подробни правила за разглеждане и произнасяне по заявленията – обхват на проверката, указания при недостатъци на заявлението, произнасяне на министъра по заявлението и вписване.

Предвидени са правила за достъп и съхраняване на регистъра в глава четвърта от проекта на Наредбата. Регистърът се води по начин, който гарантира сигурността на съдържащата се в него информация съгласно Закона за киберсигурност и чл. 12, ал. 4 от Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги (обн, ДВ, бр. 5 от 2017 г.).

Достъпът до вписаните в Регистъра обстоятелства относно институционалните арбитражи със седалище в България е свободен и безплатен. Останалите данни и документи в Регистъра са достъпни само за министъра на правосъдието и за лицата, на които е възложил воденето му, за Инспектората към министъра на правосъдието по Закона за съдебната власт и за съда. Регистърът осигурява възможност за извършване на справки чрез публичния интерфейс на регистъра или информационната система за обмен на справочна и удостоверителна информация (RegiX). Справките чрез публичния интерфейс на регистъра се извършват чрез търсене по определени критерии: наименование или код по ЕИК/БУЛСТАТ на юридическото лице, към което е създадена арбитражната институция, наименование на арбитражната институция, имена на арбитъра, имена на страна по дело и период от време. Имена на страна по дело се въвеждат само по арбитражни дела, образувани пред арбитраж, създаден за решаване на определен спор, или пред постоянна арбитражна институция със седалище извън територията на Република България. С оглед конфиденциалност, ако има срещане на

търсеното име, положителният отговор не разкрива данни за конкретното дело, а само данни за наличие и брой на арбитражни дела, както и от кого се разглеждат.

В допълнение на посочения достъп, регистърът предоставя по заявление и срещу заплащане на такса следните административни услуги: вписване или заличаване на арбитраж като постоянна институция, вписване на промени в обстоятелствата относно вписана постоянна институция, вписване на обстоятелства относно арбитражни производства, образувани пред арбитраж, създаден за решаване на определен спор, или пред постоянна арбитражна институция със седалище извън територията на Република България, както и на арбитри извън списъка на арбитража, издаване на удостоверение за вписана постоянна арбитражна институция, извършване на писмена справка за вписани обстоятелства, издаване на заверено копие на хартиен носител от електронен образ на заявление или приложения към него. Заявлението за предоставяне на административна услуга се подава по образец и може да бъде подадено в електронна форма през публично достъпен интерфейс, а за услугите по чл. 6а, ал. 6, т. 4 - 6 ЗА - и писмено в деловодството на Министерството на правосъдието. Наредбата урежда и лицата, които може да получат удостоверение или справка, с оглед на техния правен интерес. Предвидени са правила за идентификация на заявителя, както и за подписване на издадените в електронна форма документи.

Наредбата предвижда, че създаването на резервни копия и архивирането на данните от регистъра се извършват съгласно действащото законодателство. Данните в партидата и електронното дело се съхраняват 10 години от заличаване на арбитражната институция, съответно 5 години от прилагане на решението по арбитражно производство, образувано пред чуждестранна арбитражна институция или пред арбитраж, създаден за решаване на определен спор. При спазване на принципите на оперативна съвместимост регистърът осъществява обмен на данни с регистър БУЛСТАТ и търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел. За осигуряването на условия за функционирането на регистъра, служителите може да извършват справки чрез отдалечен достъп чрез информационната система за обмен на справочна и удостоверителна информация (RegiX) до следните данни в регистъра на населението – Национална база данни „Население“: име, ЕГН, дата и място на раждане, постоянен и настоящ адрес на лицата.

В заключителните разпоредби са уредени правила във връзка с влизането в сила на наредбата.

3. Цели, които се поставят с приемането на проекта на Наредбата

3.1. Укрепване на правната сигурност и доверието в правораздаването, провеждано от арбитраж на територията на Република България.

3.2. Осигурена ограничена публичност на обстоятелствата, подлежащи на вписване в Регистъра на арбитражите.

4. Резултати, които се очакват от прилагането на проекта на Наредбата

4.1. Предоставяне на качествени, ефективни и леснодостъпни електронни услуги за гражданите и бизнеса, чрез създаване, поддържане и развитие на функционален и надежден електронен Регистър на арбитражите.

4.2. Възможност за осъществяване на ефективен контрол върху арбитражите от страна на съда, министъра на правосъдието и Инспектората на министъра на правосъдието по Закона за съдебната власт, а чрез това – ограничаване на броя на незаконосъобразните арбитражни решения.

5. Финансови и други средства, необходими за прилагането на новата уредба

За изпълнение на предложения акт е необходимо разработване и поддържане на електронен регистър, който да отговаря на законовите изисквания. Изграждането на регистъра ще бъде извършено в рамките на предвидените средства за капиталови разходи на Министерството на правосъдието за 2025 г.

6. Други

Проектът на наредба не съдържа разпоредби, въвеждащи в българското законодателство норми на правото на Европейския съюз.

Проектът не съдържа разпоредби, свързани с въвеждане на регулаторни режими.

На основание 26, ал. 3 от Закона за нормативните актове проектът на Наредба за Регистъра на арбитражите е публикуван на интернет страницата на Министерството на правосъдието и на Портала за обществени консултации, като на заинтересованите лица се предостави 30-дневен срок за предложения и становища.